IŠČEKIVANI I DOČEKANI: ADVENTSKE I BOŽIĆNE POPIJEVKE U LITURGIJSKOJ I PUČKOJ TRADICIJI ŽUPE PRESVETOGA TROJSTVA U LEGRADU

IVON FABIJANEC
PRVA GIMNAZIJA VARAŽDIN
PREGLEDNI RAD

SAŽETAK

Rad istražuje adventske i božićne popijevke kao sastavni dio hrvatske liturgijske i pučke glazbene baštine, s posebnim osvrtom na glazbenu tradiciju Župe Presvetoga Trojstva u Legradu. Polazeći od teološkoga razumijevanja liturgijske godine kao sakramentalnoga uprisutnjenja Kristova otajstva, u radu se razmatra razvoj adventskoga i božićnoga vremena te uloga liturgijske glazbe u oblikovanju iskustva iščekivanja, priprave i slavlja Kristova Utjelovljenja.

Istraživanje se temelji na analizi odabranih adventskih i božićnih popijevki koje su tijekom više od jednoga stoljeća bile prisutne u liturgijskoj praksi legradske župe. Korpus čine tiskane crkvene pjesmarice i kantuali 19. i 20. st., rukopisni zapisi lokalne tradicije, kao i dostupni zapisi hrvatske pučke glazbene baštine. Posebna se pozornost posvećuje odnosu liturgijskog vremena, tekstualnog sadržaja, melodijskih značajki i načina na koji su pojedini napjevi prihvaćeni unutar lokalne zajednice.

Rezultati istraživanja pokazuju da legradski repertoar adventskih i božićnih popijevki nije izolirana lokalna pojava, nego slojevita tradicija oblikovana susretom rimskoga liturgijskog nasljeđa, hrvatskih crkvenih pjesmarica, europskih glazbenih utjecaja, redovničkoga djelovanja i usmene predaje. Analizirani napjevi svjedoče o procesu prilagodbe i prihvaćanja u kojemu su mnoge skladbe, neovisno o izvornom mjestu nastanka, tijekom vremena postale dio identiteta i kolektivnog pamćenja vjerničke zajednice.

Ključne riječi: advent, Božić, liturgijska godina, liturgijska glazba, adventske popijevke, božićne popijevke, pučka pobožnost, crkvena glazbena baština, Legrad.

SUMMARY

This paper examines Advent and Christmas hymns as an integral part of Croatian liturgical and popular sacred musical heritage, with particular emphasis on the musical tradition of the Parish of the Most Holy Trinity in Legrad. Based on the theological understanding of the liturgical year as the sacramental actualization of Christ's mystery, the paper explores the development of the Advent and Christmas seasons and the role of liturgical music in shaping the experience of expectation, preparation, and the celebration of Christ's Incarnation.

The research is based on the analysis of selected Advent and Christmas hymns that have been present in the liturgical practice of the parish of Legrad for more than a

century. The corpus includes printed church hymnals and liturgical songbooks from the nineteenth and twentieth centuries, handwritten records of local tradition, and available collections of Croatian popular sacred music. Particular attention is given to the relationship between liturgical time, textual content, melodic characteristics, and the ways in which individual hymns were adopted within the local community.

The results of the research demonstrate that the Legrad repertoire of Advent and Christmas hymns is not an isolated local phenomenon, but a multilayered tradition shaped by the interaction of Roman liturgical heritage, Croatian church hymnals, European musical influences, religious communities, and oral transmission. The analyzed hymns reveal a process of adaptation and reception through which many compositions, regardless of their original place of origin, gradually became part of the identity and collective memory of the faithful community.

Keywords: Advent, Christmas, liturgical year, liturgical music, Advent hymns, Christmas hymns, popular devotion, sacred musical heritage, Legrad.

1. ADVENTSKO I BOŽIĆNO VRIJEME

1. 1. Liturgijska godina kao sakramentalni okvir slavljenja Kristova otajstva

Razvoj adventskog i božićnog vremena nije moguće ispravno razumjeti izvan cjelovitog razvoja liturgijske godine. Ono nije nastalo kao kronološki raspored svetkovina niti kao spomen važnijih događaja iz Kristova života, nego kao povijesno oblikovani način na koji Crkva u vremenu slavi i sakramentalno uprisutnjuje jedinstveno Kristovo otajstvo. Liturgijska godina stoga nije prvenstveno organizacija vremena, nego teološka stvarnost u kojoj vrijeme postaje prostor susreta Boga i čovjeka, a povijest mjesto ostvarenja spasenja.[1] Drugim vatikanskim saborom obnovljena je svijest o toj temeljnoj naravi liturgijske godine. Konstitucija *Sacrosanctum Concilium* ističe da Crkva tijekom godine razvija cijelo Kristovo otajstvo, od utjelovljenja i rođenja pa sve do uzašašća, dana Pedesetnice te iščekivanja blažene nade i Gospodnjega dolaska.[2] Time liturgijska godina nije određena logikom povijesnoga prisjećanja, nego anamnetičkim slavljem u kojemu Kristovo vazmeno otajstvo ostaje trajno djelatno u životu Crkve. U tom smislu liturgijska vremena nisu samostalne cjeline, nego različiti vidovi jednoga otajstva koje svoje ishodište i vrhunac nalazi u Kristovoj smrti i uskrsnuću.

Liturgijsko vrijeme ne može se razumjeti kao neutralan kronološki okvir u koji se smještaju bogoslužna slavlja. Liturgija ne ispunjava vrijeme sadržajem, nego ga preobražava u vrijeme spasenja (*tempus salutis*), u kojemu se povijesni događaji Kristova života sakramentalno uprisutnjuju u životu Crkve. Vrijeme liturgije nije tek podsjećanje na ono što se dogodilo, nego sudjelovanje u onome što Krist trajno ostvaruje u svojoj Crkvi.[3]

Sličan naglasak nalazi se i u liturgijskoj misli Ivana Šaška, koji ističe da liturgijska godina nije cikličko ponav-

[1] Usp. Drugi vatikanski sabor, *Konstitucija o svetoj liturgiji Sacrosanctum Concilium* (4. prosinca 1963.), br. 102–104; *Opća načela o liturgijskoj godini i kalendaru*, br. 1–2.

[2] Usp. Drugi vatikanski koncil, *Sacrosanctum Concilium: Konstitucija o svetoj liturgiji*, br. 102.

[3] Usp. Ante Crnčević, "Liturgijsko u liturgijskoj glazbi," u: *Sveta Cecilija* 81, br. 3–4 (2011): 3–8.

ljanje prošlih događaja, nego dinamičan hod Crkve prema eshatološkom ispunjenju. Svako liturgijsko vrijeme posjeduje vlastitu teološku fizionomiju, ali se ona može razumjeti jedino u povezanosti s cjelinom Kristova otajstva. Upravo zato advent nije samo priprava za Božić, kao što ni božićno vrijeme nije tek spomen Kristova rođenja, nego oba razdoblja sudjeluju u jedinstvenoj dinamici objave i ostvarenja otajstva spasenja.[4]

Takvo razumijevanje liturgijske godine rezultat je višestoljetnog razvoja. Najstariji sloj kršćanskog bogoslužja bio je gotovo u cijelosti usmjeren na vazmeni misterij. Nedjelja kao tjedni spomen Kristova uskrsnuća i godišnja proslava Pashe predstavljale su temelj iz kojega se postupno razvijaju ostala liturgijska vremena. Tek tijekom 4. st., nakon slobodnog razvoja crkvenog života, počinje oblikovanje zasebnoga božićnog ciklusa, dok će se advent kao vrijeme priprave razvijati postupno u različitim zapadnim liturgijskim tradicijama prije nego što zadobije svoje mjesto u rimskom obredu.[5]

Zbog toga se adventsko i božićno vrijeme ne mogu promatrati kao dva odvojena liturgijska razdoblja, nego kao jedinstven ciklus u kojemu priprava i ispunjenje, obećanje i ostvarenje, iščekivanje i objava tvore unutarnje povezanu teološku cjelinu. Upravo će ta dinamika tijekom stoljeća oblikovati ne samo liturgijske tekstove i obrede, nego i bogatu glazbenu tradiciju Crkve, koja će u adventskim i božićnim popijevkama pronaći jedan od svojih najprepoznatljivijih izraza.

1.2. Adventsko vrijeme, vrijeme iščekivanja prisutnosti

Adventsko vrijeme u liturgijskoj godini zauzima posebno mjesto jer objedinjuje tri temeljne dimenzije kršćanskoga vremena: spomen Kristova prvoga dolaska u tijelu, sadašnju prisutnost Gospodina u životu Crkve te iščekivanje njegova konačnoga dolaska u slavi. Upravo ta trostruka usmjerenost određuje unutarnju napetost adventske liturgije i razlikuje ju od jednostavnoga povijesnog prisjećanja na događaj Kristova rođenja. Crkva u adventu ne gleda samo prema Betlehemu, nego prema cjelokupnome otajstvu Kristova dolaska, prema Onome koji je došao, koji dolazi i koji će ponovno doći.[6]

Prema *Općim načelima o liturgijskoj godini i kalendaru*, advent ima dvostruki značaj: to je vrijeme priprave na svetkovine Božića, u kojima se spominjemo prvoga dolaska Sina Božjega među ljude, a ujedno je to vrijeme u kojem se tim spomenom vjera usmjerava prema očekivanju Kristova drugoga dolaska na kraju vremena.[7] Ova dvostruka dimenzija nije tek liturgijska posebnost adventa, nego izražava samu narav kršćanske nade. Kršćanska nada nije neodređe-

[4] Usp. Ivan Šaško, "Došašće – jedno od imena Prisutnosti," u: *Živo vrelo* 34, br. 12 (2017): 2–17.

[5] Usp.Thomas J. Talley, *The Origins of the Liturgical Year* (New York: Pueblo Publishing Company, 1991), 45.

[6] Usp. Drugi vatikanski koncil, *Sacrosanctum Concilium: Konstitucija o svetoj liturgiji*, br. 102; *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 524.

[7] Usp. Drugi vatikanski koncil, *Opća načela o liturgijskoj godini i kalendaru*, br. 39, u: *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI.* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2002).

no očekivanje budućnosti, nego pouzdanje u obećanje Boga koji je već djelovao u povijesti i koji svoju puninu tek treba dovršiti. U toj dinamici prepoznaje se temeljni smisao došašća. Advent nije vrijeme Božje udaljenosti, nego vrijeme u kojemu Crkva ponovno otkriva Božju blizinu. Riječ „iščekivanje" u kršćanskom smislu ne označava prazninu koju treba ispuniti, nego otvorenost prema Onome koji je već prisutan. Zato adventska liturgija ne oblikuje samo osjećaj priprave za blagdan, nego vjernika uvodi u iskustvo Božje prisutnosti koja se objavljuje u vremenu.[8]

U tom smislu osobito su znakoviti adventski biblijski tekstovi. Proročki navještaji Izaije, pozivi Ivana Krstitelja na obraćenje i Marijino prihvaćanje Božje riječi tvore temeljnu biblijsku strukturu adventa. Liturgija tako postupno vodi zajednicu od eshatološkoga iščekivanja prema kontemplaciji otajstva Utjelovljenja. U prvim tjednima adventa prevladava pogled prema Gospodinovu dolasku na kraju vremena, dok se posljednji dani prije Božića usredotočuju na neposrednu pripravu za slavlje Kristova rođenja.

Ova unutarnja dinamika adventa snažno se očituje i u glazbenome repertoaru. Adventski napjevi ne izražavaju samo određeno liturgijsko raspoloženje, nego sudjeluju u oblikovanju same molitve Crkve. Njihova je zadaća izraziti čežnju za Božjim dolaskom, budnost vjerničke zajednice i radost obećanja koje se približava. Zato tradicionalni adventski napjevi često počivaju na motivima svjetla, zore, rose, puta i dolaska Gospodnjega. Ti motivi nisu samo pjesnički ukrasi, nego glazbeno-teološki simboli koji proizlaze iz biblijskog jezika liturgije.[9] Poznata adventska gregorijanska antifona *Rorate caeli desuper* (*Rosite, nebesa, odozgor*) jedan je od najizrazitijih primjera takve povezanosti teksta, glazbe i liturgijskoga vremena. Njezin se tekst oslanja na proroka Izaiju (Iz 45,8) i izražava čežnju stvorenja za dolaskom Spasitelja. Kako ističe Ante Crnčević u svojim promišljanjima o adventskoj glazbi, adventski napjev ne prenosi samo sadržaj teksta, nego postaje način molitvenog ulaska u otajstvo koje tekst naviješta. Glazba pritom nije dodatak liturgijskomu činu, nego jedan od načina na koji Crkva ostvaruje svoju vjeru i molitvu.[10]

Upravo se ovdje otvara prostor za razumijevanje hrvatskih adventskih popijevaka. One nisu nastale izvan liturgijskoga okvira, nego kao plod nastojanja da se univerzalni govor Crkve prenese u jezik i iskustvo konkretne zajednice. Pučko crkveno pjevanje nije jednostavna zamjena za službeni liturgijski repertoar, nego jedan od načina na koji vjernička zajednica prihvaća, tumači i prenosi sadržaj liturgijske godine. Hrvatska adventska tradicija zato u svojim popijevkama čuva temeljne značajke rimskoga adventa: iščekivanje, nadu, budnost i radosnu pripravu za susret s Gospodinom.

[8] Usp. Ivan Šaško, "Došašće – jedno od imena Prisutnosti," u: *Živo vrelo* 34, br. 12 (2017): 2–7.

[9] Usp. Ante Crnčević, "Rorate caeli desuper. Teološka i muzikološka promišljanja nad jednom adventskom skladbom," u: *Živo vrelo* 35, br. 6 (2018): 3-8

[10] Usp. Isto.

1. 3. Božićno vrijeme: otajstvo Utjelovljenja

Božićno vrijeme u liturgijskoj godini predstavlja jedno od najdubljih očitovanja kršćanske vjere u stvarnost Božjega ulaska u ljudsku povijest. Dok advent stoji u znaku iščekivanja i priprave, božićno vrijeme donosi slavljenje ispunjenja Božjeg obećanja u događaju Utjelovljenja. Međutim, liturgija Božića ne zadržava se samo na povijesnom događaju rođenja Isusa Krista u Betlehemu, nego u tom događaju prepoznaje početak ostvarenja cijeloga otajstva spasenja. Sin Božji, postajući čovjekom, ulazi u ljudsko vrijeme kako bi čovjeka priveo zajedništvu s Bogom. Stoga je Božić, prema dubokoj liturgijskoj predaji Crkve, slavlje otajstva Kristove prisutnosti među ljudima.[11]

Povijesni razvoj svetkovine Božića svjedoči o postupnom oblikovanju crkvene svijesti o značenju Kristova rođenja. Za razliku od vazmenoga otajstva koje je od najranijih vremena bilo u središtu kršćanskog bogoslužja, svetkovina Kristova rođenja razvija se kasnije. Prvi sigurni tragovi slavljenja Božića 25. prosinca nalaze se u Rimu tijekom 4. st., što potvrđuje da se svetkovina razvila u kontekstu teološkoga produbljivanja otajstva Kristova utjelovljenja.[12]

Uvođenje Božića u rimski liturgijski kalendar nije značilo stvaranje novoga središta kršćanske vjere, nego proširenje razumijevanja jedinstvenoga Kristova misterija. Kao što uskrsno slavlje objavljuje Kristovu pobjedu nad smrću, tako božićno slavlje objavljuje početak toga istoga spasenjskog događaja u otajstvu Utjelovljenja. Liturgijska teologija stoga ne odvaja Betlehem od Kalvarije i praznoga groba: Krist koji se rađa jest isti Krist koji trpi, umire i uskrsava za spasenje svijeta.[13]

Posebnost božićnoga vremena očituje se i u njegovoj glazbenoj fizionomiji. Za razliku od adventske suzdržanosti i usmjerenosti prema iščekivanju, božićni repertoar obilježen je svečanošću. Liturgijski napjevi božićnoga vremena razvijaju širu melodijsku strukturu, češće koriste svečane formule i izražavaju teologiju slavlja. U gregorijanskome repertoaru osobito se ističu antifone i propriji koji glazbom tumače otajstvo Kristova rođenja.

Ante Crnčević upozorava da liturgijska glazba ne smije biti shvaćena kao ukras koji prati obred, nego kao sastavni oblik liturgijskog čina. Pjevanje zajednice nije samo izražavanje osobnih osjećaja vjernika, nego čin Crkve koja zajedno ispovijeda svoju vjeru. U tom smislu božićne popijevke imaju posebnu ulogu jer omogućuju da se otajstvo Utjelovljenja ne samo razumije, nego i zajednički slavi.[14]

2. GLAZBENO OBLIKOVANJE ADVENTSKOG I BOŽIĆNOG VREMENA

Adventsko i božićno vrijeme ima vlastite teološke naglaske i zahtjevno-

[11] Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 456–463; Drugi vatikanski koncil, *Sacrosanctum Concilium: Konstitucija o svetoj liturgiji*, br. 102.

[12] Usp. Thomas J. Talley, *The Origins of the Liturgical Year* (New York: Pueblo Publishing Company, 1991), 87–103.

[13] Usp. Joseph Ratzinger – Benedikt XVI., *Duh liturgije* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, godina izdanja); Adolf Adam, *The Liturgical Year: Its History and Its Meaning after the Reform of the Liturgy* (Collegeville: Liturgical Press, 1992), 79–96.

[14] Usp. Ante Crnčević, "Liturgijsko u liturgijskoj glazbi," *Sveta Cecilija* 81 (2011): 3–8.

sti glazbenog oblikovanja. Adventska glazba treba izražavati dinamiku iščekivanja, budnosti i nade, dok božićna glazba treba očitovati radost ostvarenoga otajstva Utjelovljenja.

2. 1. Glazbeno oblikovanje liturgijskih slavlja u došašću

Prema *Općim načelima o liturgijskoj godini i kalendaru*, advent je vrijeme priprave za slavlje Božića, ali istodobno i vrijeme u kojemu Crkva usmjerava pogled prema drugome Kristovu dolasku.[15] Ta dvostruka usmjerenost mora biti vidljiva i u izboru liturgijske glazbe. Adventski repertoar stoga nije usmjeren prema raskošnom slavlju, nego prema postupnom oblikovanju čežnje za Gospodinom. Liturgijski napjevi trebaju pomoći zajednici da uđe u dinamiku iščekivanja. To se osobito očituje u gregorijanskim proprijima adventa, gdje su tekstovi ispunjeni zazivima poput: *Rorate caeli desuper* (*Rosite, nebesa, odozgor*), *Veni, Domine, et noli tardare* (*Dođi, Gospodine, i nemoj kasniti*).

Opća uredba Rimskog misala određuje da se u došašću uporaba orgulja i drugih glazbala treba koristiti umjereno i u skladu s naravi toga vremena, tako da se ne preduhitri puna radost svetkovine Rođenja Gospodinova.[16] Isto načelo vrijedi i za glazbeni izraz. Orgulje i drugi instrumenti koriste se umjerenije zato što liturgijska pedagogija postupno vodi zajednicu prema punini božićne radosti. Ta liturgijska napetost između očekivanja i ispunjenja upravo je ono što advent čini jedinstvenim vremenom.

U došašću se na nedjeljnim slavljima izostavlja himan *Slava Bogu na visini*, dok se pjeva na svetkovinama i blagdanima, kako propisuje *Opća uredba Rimskog misala*.[17] Ova liturgijska disciplina izražava vlastiti karakter došašća kao vremena priprave i iščekivanja te pridonosi punijem doživljaju božićnoga slavlja. Prema *Uputi o glazbi u svetom bogoslužju*, pjesme koje se pjevaju u euharistijskom slavlju kao ulazne, darovne i pričesne treba odobriti Biskupska konferencija. U adventu, korizmi i na blagdane smiju se umjesto liturgijskog teksta ulazne, prikazne i pričesne pjevati hrvatske pučke pjesme pod dva uvjeta: pjesme moraju biti uzete iz *Hrvatskoga crkvenog kantuala* (Zagreb, 1934), sadržaj pjesme mora odgovarati, po smislu, misteriju blagdana ili crkvenog vremena. Prema tome, dosad nikakve druge popijevke nisu odobrene za liturgijsku uporabu.[18]

U hrvatskoj liturgijskoj tradiciji taj se adventski karakter posebno očituje u pjevanju uz zornice. Popijevke povezane sa zornicama, poput *Padaj s neba* i drugih adventskih pjesama, nisu samo izraz narodne pobožnosti, nego oblikuju iskustvo zajednice koja jutrom rano, prije izlaska sunca, simbolički iščekuje Krista kao svjetlo koje dolazi u tamu svijeta.

---

[15] Usp. Kongregacija za bogoštovlje, *Opća načela o liturgijskoj godini i kalendaru*, u: *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI.* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2002), br. 39.

[16] Usp. *Opća uredba Rimskog misala*, br. 313, u: *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI.* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2014).

[17] Usp. Isto. br. 33

[18] Usp. Odbor za crkvenu glazbu Zagrebačke nadbiskupije, *Smjernice o glazbi u bogoslužju* (Zagreb, 1973), br. 1.

2. 2. Božićna glazba: slavlje Utjelovljenja

Dolaskom božićnoga vremena liturgijski se izraz mijenja. Adventska čežnja prelazi u radost ostvarenoga obećanja. Liturgija Božića nije više obilježena prvenstveno molbom „Dođi!“, nego navještajem „Danas nam se rodio Spasitelj!“. Upravo riječ *danas* (*hodie*) jedna je od najvažnijih teoloških oznaka božićne liturgije jer pokazuje da Crkva ne slavi samo događaj iz prošlosti, nego otajstvo koje je i danas djelatno.

Božićni napjevi zato poprimaju svečaniji karakter. U liturgiji se ponovno pjeva *Slava Bogu na visini*, a glazbeni izraz dobiva veću širinu i izražava radost anđeoskoga navještaja. *Opća uredba Rimskog misala* ističe da pjevanje zauzima važno mjesto u euharistijskom slavlju te pridonosi svečanosti obreda i zajedničkom sudjelovanju vjernika u liturgiji.[19] Božićne popijevke hrvatske tradicije upravo su primjer takvoga povezivanja teološkog sadržaja i zajedničkoga pjevanja. U njima se navještaj Kristova rođenja prenosi jednostavnim, ali duboko teološkim tekstovima koji su stoljećima oblikovali vjeru i pobožnost hrvatskoga naroda. Kako ističe Bonaventura Duda, božićne pjesme nisu samo izraz pučkog veselja, nego nositelji teološke poruke u kojoj Crkva kroz pjesmu ispovijeda otajstvo Kristova dolaska među ljude. One postaju svojevrsno mjesto susreta liturgije, vjere i narodnoga iskustva.

Nakon adventske umjerenosti liturgijski se izraz ostvaruje u punini, a zajedničko pjevanje i zvuk orgulja postaju sastavni dio slavlja Kristova rođenja. Drugi vatikanski sabor naglašava posebnu vrijednost orgulja. U Latinskoj Crkvi treba u velikoj časti držati orgulje sa sviralama kao tradicionalno glazbalo, čiji zvuk može crkvenim obredima dodati divan sjaj i snažno uzdići duhove k Bogu i nebeskim stvarnostima.[20] Upravo se u božićnom vremenu ova uloga orgulja osobito očituje, jer one zajedno sa zajedničkim pjevanjem pridonose svečanosti liturgije, izražavaju radost Utjelovljenja i pomažu vjernicima dublje sudjelovati u slavlju otajstva Kristova rođenja.

3. ADVENTSKE I BOŽIĆNE POPIJEVKE LEGRADA; IZMEĐU LITURGIJE, PUČKE POBOŽNOSTI I EUROPSKOGA REPERTOARA

Ovo poglavlje donosi pregled i analizu adventskih te božićnih popijevki u glazbenoj baštini Župe Presvetog Trojstva, Legrad. Analiza je provedena na temelju sačuvanih napjeva, crkvenih pjesmarica i kantuala koji su se koristili u liturgijskoj praksi ove zajednice, s posebnim naglaskom na melodijske, tekstualne i liturgijsko-teološke značajke pojedinih popijevki. Posebna se pozornost posvećuje odnosu između liturgijskog vremena i glazbenog izraza, odnosno načinu na koji su vjernici kroz pjesmu izražavali vjeru u otajstvo Kristova rođenja.

[19] Usp. *Opća uredba Rimskog misala*, br. 39–40, u: *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI.* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2014).

[20] Usp. Kongregacija za obrede, *Musicam Sacram. Uputa o glazbi u svetom bogoslužju*, 5. ožujka 1967., br. 5.

Uočavaju se pritom obilježja pučkoga pjevanja, utjecaji starijih crkvenih pjesmarica te specifičnosti legradskih melodijskih inačica koje svjedoče o živom prijenosu i prilagodbi crkvene glazbene tradicije unutar lokalne zajednice.

3. 1. Adventske popijevke

Adventsko vrijeme nezamislivo je bez molitve *Anđeo Gospodnji*, toliko da nerijetko zamjenjuje ulaznu pjesmu u slavlju misa zornica. Obljubljena molitva hrvatskih vjernika iznjedrila je brojna uglazbljenja toga teksta. Najpoznatiji i najprihvaćeniji napjev iste molitve raširen je po cijeloj Hrvatskoj. Doživio je brojne melodijske i ritamske izmjene u svakom kraju i župi da je teško odrediti početni okvir. U suštini, svi su napjevi povezani, a opet međusobno suprotstavljeni. Legradska verzija poznaje samo tri uglazbljena stiha molitve raspoređenih u 3 parafrazirane strofe, nakon kojih svećenik nastavlja: „Moli za nas, sveta Bogorodice…"

Napjev *Doletio anđel s neba*[21] autora I. Strnada. Napjev je s kraja 19., odnosno početka 20. stoljeća. Sastoji se od dvije strofe raspoređene u dvije male glazbene rečenice s polovičnom i autentičnom kadencom. Melodija je durska bez velikih intervalskih skokova. Govori o poznatom evanđeoskom susretu anđela Gabrijela i Djevice Marije s porukom da će začeti i roditi sina Božjega. Iako nije nastala na ovome području, skladba je poprimila konotaciju pučkoga i kao takva je opstala do danas.

Slika 1. Slavko Kuzmić, rukopisna pjesmarica iz Legrada, 2006.

Slika 2. V. Novak, *Crkvena pjesmarica za srednje škole*, Zagreb, 1907.

Jedna od najpoznatijih i najprihvaćenijih hrvatskih pučkih adventskih popijevki je zasigurno *Padaj s neba*. Jedina popijevka ne marijanskog sadržaja u legradskom opusu. U

[21] Vilko Novak, *Crkvena pjesmarica za srednje škole*, Zagreb, 1907., br. 20.

Slika 3. V. Novak, *Crkvena pjesmarica za srednje škole*, Zagreb, 1907.

liturgijskoj praksi poznatija je verzija svećenika i skladatelja Josipa Walingera koja se u Legradu ne izvodi. Manje poznatu verziju nalazimo u crkvenoj pjesmarici Stjepana Hadrovića *Hosanna*[22] iz 1911. godine, koju je legradski kantor redovito koristio i među rijetkim je pjesmaricama kojima nije izgubljen trag. Pronalazimo je i u starijim izdanjima.[23]

Napjev se sastoji od pet strofa. Zamjetna je uporaba personifikacije kojom je pjesnik želio doreći ljepotu događaja Kristovog rođenja kojemu se klanja sva stvorena priroda. Ova melodijski opsežnija popijevka sastoji se od četiri male glazbene rečenice. Druga rečenica je zapravo ponovljena prva. Shema je popijevke /:a:/, b, c, gotovo jednako kao i shema popijevke J. Walingera /:a:/, b, /c:/. Skladba nije nastala na području Legrada, no dugotrajnom liturgijskom uporabom i usmenom predajom integrirala se u lokalni repertoar te je danas sastavni dio pučke glazbene tradicije župe.

Poslan bi arkanđeo svet[24] jedna je od pučkih adventskih popijevki koju vjerojatno pronalazimo u najviše različitih melodijskih verzija. Ovaj melodijski okvir pronalazimo u samoj *Cithari Octochordi*[25], što je svjedok o starosti napjeva. "Uspoređujući razne harmonizacije ove idilične popijevke vidljivo je da postoje dvije varijante, ona poletnija u osminskoj i druga, mirnija u jednakim četvrtinskim vrijednostima."[26] Ovdje se izvodi poletnija verzija parafraziranog originalnog teksta koji pronalazimo u *Cithari Octochordi*. Popijevka nije nastala na području Legrada, no prihvaćena je kao pučka. *Ptičice lijepo pjevaju*[27]

[22] Stjepan Hadrović, *Crkvena pjesmarica Hosanna*, Zagreb, 1911., 122.

[23] A. Scholz, *Crkvena pjesmarica*, Zagreb, 1900., 16, br. 3.

[24] Vilko Novak, *Crkvena pjesmarica za srednje škole*, Zagreb, str. 18, br. 17.

[25] *Cithara octochorda seu Cantus sacri latino-croatici*, Zagreb, 1757., str. 67.

[26] Ruža s. Domagoja Ljubičić, „Adventske crkvene pučke popijevke", u: *Sveta Cecilija* 80 (2010), br. 3–4, 9.

[27] Ptičice lijepo pjevaju, obnoć na gnijezda sjedaju. Jutrom rano traže hranu izabranu. Takova ptica jesam ja, koj pjevam: „Zdravo Marija!" Gabrijel oro leteći, iz neba glase noseći. Dole leti javljajući, pjevajući: „Na nebu slava Višnjemu, Ocu nas sviju možnomu!" Soko što leti od Boga, donosi glase ljudima. Ljudi sve to lijepo štuju i vjeruju. Sve to su spasa nam glasi, nitko se bez njih ne spasi. A labud čisti ko ljiljan, bijel kano snijeg na poljan,

popijevka je koja dijeli melodijski napjev s tekstom popijevke *Klikujte sada zanosno*. Pojavljuje se već u drugom izdanju poznate *Cithare Octochorde*. Raširena je u dijelovima kajkavske Hrvatske, a i šire. Možemo reći da je u narodu još uvijek prihvaćenija ova melodija s tekstom *Ptičice lijepo pjevaju*, negoli *Klikujte sada zanosno*.

Riječ je o strofnoj popijevki koja prepuna personificiranih slika opjevava slavu Djevice. Popijevka se često veže uz uspomene na mise zornice koje su, slično kao i danas, vjernicima jedan od doživljaja i događaja kojim žele pripremiti srce za slavlja božićna. O tome nam svjedoči i legrađanka Marija Bango: „U vrijeme Došašća, ljudi su se dizali rano kako bi išli na misu tzv. Zornica. Ona počinje u šest sati i služi se uz svjetlucanje svijeća. Bez obzira što je bio mrak, svi su pjevali krasne i nježne pjesme u slavu Svete Djevice kao ova: *Ptičice lepo pevaju, obnoć na gnezda sedaju, vjutro rano, traže hranu, izabranu. Takova ptica jesam ja kaj pevam Zdravo Marija*."[28] Usporedimo li originalni napjev[29] s legradskim napjevom sačuvanim u pjesmarici Slavka Kuzmića, uočavamo nekoliko različitosti u melodijsko-ritamskom pomaku kadenci rečenica. Napjev se sastoji od dvije ponovljene male rečenice s autentičnom kadencom u duru, proširenom malom rečenicom s polovičnom kadencom te dvjema malim rečenicama s autentičnom kadencom. Shema napjeva bila bi /:a:/, b, c.

Dok se u poznatijem napjevu treći takt kreće u polovinkama h, cis - a, ovaj napjev je nešto ukrašeniji i kreće se u četvrtinkama h, cis, h, gis - a:

Slično je i kod dijela „takova ptica jesam ja", u kojem se pomalo statična melodija ukrašava prohodnim notama:

tradicionalni napjev

verzija iz legradske pjesmarice

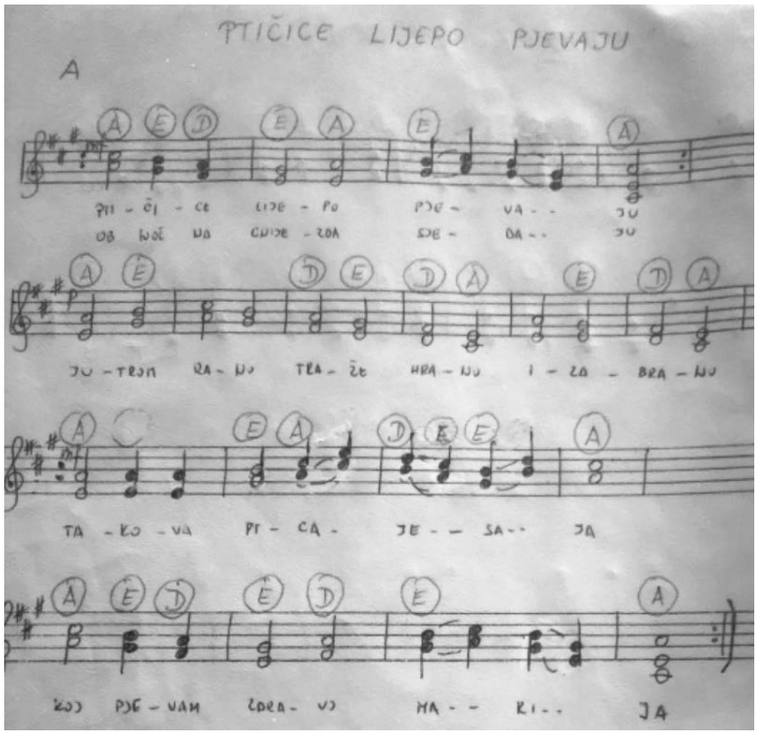
Zdravo budi, Marijo (*Bog te je proslavio*)[30] adventska je popijevka koja se pojavljivala u pjesmaricama s kraja 19., odnosno početka 20. stoljeća. Autor je nepoznat. Također je

Bogu nosi milo dijete Majke svete. Što Sin se Božji naziva, Kralj se nebeski priziva. Isus Krist, višnji pelikan, kraljem je ptica nazivan, jer ko ptice mi smo male, što ga hvale. S Marijom zato pjevamo, hosana Sinku kličimo!

[28] Josip Đurkan, *Legrad i njegova župa kroz stoljeća*, Legrad, 2005., 288.

[29] *Pjevajte Gospodu pjesmu novu: Hrvatska liturgijska pjesmarica*, Zagreb, 1985., 306, br. 364. popijevku *Klikujte sada zanosno* uzeli smo kao mjerodavnu napjevu *Ptičice lijepo pjevaju*.

[30] A. Scholz, *Crkvena pjesmarica*, Zagreb, 1900., str. 22, br. 23.

Slika 4. Slavko Kuzmić, rukopisna pjesmarica iz Legrada, 2006.

marijanskog sadržaja. U Legradu je rado pjevana iako nije nastala na ovome području.

3. 2. Božićne popijevke

Hrvatski se narod ističe kao jedan od onih koji posjeduje najljepše i najbogatije božićne popijevke. Vidjet ćemo i u sadržaju legradskog opusa da je božićno vrijeme neiscrpno vrelo skladatelja koji su na različite načine, prema mogućnostima, željeli ostaviti glazbeni utisak kao dar Novorođenom.

Veseli se, ljudstvo grešno božićna je popijevka donesena u Legrad. Pisana je štokavštinom. Danas je prihvaćena kao pučka i dio je glazbene božićne tradicije. Pretpostavlja se da su je posredovale časne sestre Kćeri Božje ljubavi, a egzistira sve do današnjih dana. Riječ je o strofnoj pjesmi građenoj od dvije male rečenice s različitom kadencom - a, a', te velikom rečenicom koja se ponavlja - b.

Poslušajte svi sada poznati je božićni napjev pisan na kajkavštini. Napjev je građen od četiri male glazbene rečenice. Prve dvije rečenice zapravo su silazna durska ljestvica koja se repetira. Drugi dio se također ponavlja, no na završnoj kadenci dolazi novi tekst. Pretpostavlja se da je ovaj napjev u puku bio omiljen pa se širio Međimurjem, a svako je selo napjev modificiralo pa su nastali brojni napjevi koji u suštini imaju isti glazbeni okvir.

Vinko Žganec u *Zborniku jugoslovenskih pučkih popijevaka*[31] objavio je nekoliko istoimenih napjeva. Ovaj legradski najviše sliči napjevu iz Sv. Jurja u Trnju,[32] no opet zadržava svoje vlastitosti. Napjev se koristi u liturgiji. Josip Đurkan svjedoči da je ovaj napjev bio jedan od napjeva kojim su ophodari u vrijeme božićnih blagdana čestitali rođenje Spasitelja.[33]

Postoje dvije verzije teksta ove legradske melodije, jedan zabilježen u božićnoj pjesmarici župe Legrad koji se koristi i danas, te tekst koji donosi Josip Đurkan.[34]

---

[31] Vinko Žganec, *Zbornik jugoslovenskih pučkih popijevaka. I. knjiga. Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja. II. svezak. Crkvene*, Zagreb, 1925., 54–55.

[32] Isto.

[33] Usp. Josip Đurkan, *Ljubav Božja na djelu u Legradu 1893.–1960.*, Zagreb: Tkanica, 2016., 178.

[34] 1. Poslušajte svi sada kak je negda Marija, svojemu sinku pjevala kada ga je zibala: Spavaj mi,spavaj, sinek moj, slatko primi pokoj svoj. Spavaj mi, spavaj, sinek moj, preljubljeni Jezuš moj. 2. Anđeli sinu tecite, slatke mu pjesme spevajte, dok ne primi pokoj svoj, preljubljeni Jezuš moj. Spavaj mi, spavaj…3. Kralj nebeski, Jezušek, v noći primi počinek, a mi bumo pjevali, pevajuć skuznuvali. Spavaj mi, spavaj… 4. Nunaj, nunaj, nunaj, naj

Slika 5. Slavko Kuzmić, rukopisna pjesmarica iz Legrada, 2006.

Postoje dvije verzije napjeva s naslovom *Zdrav kralj mladi*[35]. Jedan se i danas izvodi u liturgiji, dok je drugi pomalo iščeznuo. Kazivačica Kata Bango 1947. godine taj je napjev otpjevala dr. Vinku Žgancu koji ga je zapisao i sačuvao od zaborava.[36] Napjev je zapisan u prirodnoj g-mol ljestvici. Sastavljen je od dvije dvotaktne fraze koje se ponavljaju (/:a:/), te dvije male glazbene rečenice s različitim kadencama. Melodija se kreće u rasponu tercdecime u kojoj je početni ton f2 zapravo i najviši ton.

Staro leto je minulo[37] napjev je koji se danas tradicionalno izvodi po završetku misnog slavlja blagdana sv. Silvestra pape, 31. prosinca. Riječ je o zahvalnici Kristu za proteklu građansku

pastiri nose lijepi dar. Daruj Jezuš vječni raj, kojemu nebu nigdar kraj. Spavaj mi, spavaj…

[2] Poslušajte svi sada kak je negda Marija, svojemu sinku pjevala kada ga je tiho zibala: Spi mi, o spi mi, Sinek moj, slatko primi spokoj svoj. 2. Ob pol noći se zgodi da se Jezuš narodil. Z nebesi dojde veselje, a ljudem pak mir na zemlje. Spi mi, o spi… 3. Dika budi Devici i nebeskoj kraljici kaj nam je Boga rodila, s porodom nebo otprla. Spi mi, o spi… 4. Angelci sim letite i veselo spevajte mladome Kralju, našemu malom Detecu Jezušu. Spi mi, o spi… 5. I ti luctvo kršćansko, navlastito horvatsko, zaspevaj milo, zaspevaj, Jezuša tiho zazibaj: Spi mi, o spi…

[35] Zdrav kralj mladi, sada narođeni,
Oca Boga sinek prelubleni!
Sad stanuje i zimuje,
v betlehemskoj štalici,
djevojčice sinek mali,
Jezušek naš dragi.
Majka njemu nema dvorbe dati,
s oslom, volom, sad mora ostati.
Ovak sada zadovolno,
to detešce bilo,
da otkupi Izraela,
svoje ludstvo milo.

Napjev koji se i danas koristi u liturgiji. Strofna je pjesma u duru. Oblika velike glazbene rečenice u kojoj se druga polovica repetira.

Zdrav kralj mladi Jezuš dragi,
narođen u štalici, od Djevice,
svigdar čiste, položen u jaslice.
Koga nebo, zemlja, more,
preseći ne moreju:
sada volek ino oslek med se zeti moraju.
Plače majka, plače Jožef,
plače malo djetešce,
pohodite malo d'jete rođeno od Djevice.
Hote žene, hote ljudi,
hote drobna dječica
ter odente zimno d'jete s ljubavlju i srčecem.
Sve stvorenje svega sv'jeta
ima svoje hižice,
Bog nebeski, kralj zemaljski, zimske broji zvjezdice.

[36] Usp. Vinko Žganec, *Narodne popijevke iz kotara Koprivnica*, digitalizirani rukopis, Institut za etnologiju i folkloristiku, Digitalni repozitorij, str. 56, pristupljeno 24. svibnja 2022.

[37] Staro leto je minulo, Jezuš tebi falu dajmo, da si ti nas milostivno, od zla občuval to leto. Bože milostivni, ponizno hvalimo Tebi, od svih kvarov i na dalje, občuvaj nas Tvoje verne. I pri nas Ti svigdar budi, pole, gore blagoslovi zdravljem, veseljme nadeli, vu svem miru nas obdrži. Novo leto z novim radom, diku daj Tvojemu starom, čuvaj nas Bog pred svim kvarom, daruj nas svim Tvojim blagom. Daj da grehe ostavimo, grešni život poboljšamo, da vu pokori živimo, sretno i blaženo mremo. Daj da veselo, obilno Novo dočekati leto, da budemo mogli verno služiti Tebi pobožno. Hvala naj bu Ocu Bogu, hvala Sinu njegovomu, Jezušeku premilomu, Duhu s njima jednakomu.

godinu. Napjev karakterizira dorski modus tipičan za narodne melodije međimurske Hrvatske i Pomurja s karakterističnom notom ti (h). Lidija Bajuk o tome napjevu piše u kontekstu ophodarenja za *Novo Leto* kao dio novogodišnje čestitke.[38] Pretpostavlja se da je napjev bio sveprisutan u pučkoj glazbenoj tradiciji kajkavskog kraja uz neke iznimke. Oblik je proširena velika glazbena rečenica.

Slika 6. Slavko Kuzmić, rukopisna pjesmarica iz Legrada, 2006.

Dva božićna napjeva zauzimaju posebno mjesto u legradskoj božićnoj glazbenoj tradiciji. Napjev *Stan'te dečaki* i *Marija se majka trudi* dio su božićnog bajanja i ophodarenja. O tom božićnom ugođaju jednostavnijih vremena svjedoči Josip Đurkan: „Po nekoliko grupa boljih pjevača naučilo bi ovu pjesmu i pošli bi na Badnju večer po kućama pjevati pred ulazna vrata. Neki su to činili bolje, neki slabije. Mnogi su je skraćivali kako bi prije bili gotovi i išli dalje. Ljudi su ih darivali suhim voćem i bombonima i novčanom nagradom. (...) Iste su se pjesme[39] ispjevale od početka do kraja prije same polnoćke. To je bilo tako veselo da je čitava crkva, ispunjena vjernicima, pjevala."[40] Ovakvi i slični običaji rasprostranjeni su čitavim Međimurjem i Podravinom. Iako je danas pomalo iščeznuo običaj „hodajućeg bajanja" i ophoda sela, legrađani su zadržali tradiciju pjevanja tih napjeva prije same mise polnoćke. Napjevi su jednostavne građe i lako pamtljivi.

Četverotaktna melodija napjeva *Marija se majka trudi*[41] aludira na poznatiji božićni napjev *Zdravo budi, mladi kralju* koji u vlastitoj obradi donosi Vinko Žganec u *Zborniku jugoslovenskih pučkih popijevaka*,[42] uz nekoliko

[38] Usp. Lidija Bajuk, *Odjeci slavenskog mita u nematerijalnoj kulturi Međimurja,* Zagreb, 2018., 262.

[39] Poslušajte svi sada, Dika budi Devici

[40] Josip Đurkan, *Ljubav Božja na djelu u Legradu*, Zagreb, 2016., 177. - 179.

[41] Marija se majka trudi svetoga Jožefa budi.
Stani Jožef, dobro moje, rodila bum dete svoje.
Ne plaši se o Marija, lepo ime majka mila.
Varoš Betlehem bogati, stana hoću poiskati.
Sveti Jožef još z večera, ophodil je Betlehema.
Tam su stranski ludi bili, stana nisu zadobili.
Onda Jožef ovak veli, ter Mariju razveseli.
Naj se draga žalostiti, zvan varoša nam bo iti.
Zvan varoša na pol vure, tam pastiri ognja kure.
Ja njim hoću na glas dati, tam moremo mi prespati.
Kak je Jožef ovo zrekel, angel s neba je doletel.
Ober štale kaže zvezdu i njim čini lepu stezu.
Pastiri su se bojali, ovo čudo nisu znali.
Onda Jožef ovak veli: „Ne bojte se o pastiri."
V štalicu su nuter vlezli, slamicu su im donesli.
Onda bila prazna jasla, maršica se vani pasla.
Marija na slamu sede, pastiri to čudo glede.
Ter porodi sina Boga, Jezuška jedinoga.
To mu zdesna blazinica, a jaslica postelica.
Volek, oslek polek spiju i detešce nam topiju.
Vjutro su se žalovali, betlehemski svi purgari.
Da bi bili tužni znali, bili bi im stana dali.
Al pastirom velka dika, tomu radost prevelika.
Da se Jezuš kral naš mladi, rodil vu pastirskoj štali.
Peldu zem'te dragi ljudi, kak vas sam Bog z neba ljubi.
Da za vaše otkupljenje, čovečansko zveličenje.
FALEN BUDI JEZUŠ KRISTUŠ!

[42] Usp. Vinko Žganec, *Zbornik jugoslovenskih pučkih popijevaka* (II. svezak), Zagreb, 1925., 60.

melodijskih iznimaka. Iako mjera u legradskom izvorniku nije zapisana, napjev se izvodi jednako kao i popijevka *Zdravo budi, mladi kralju*. Metrika legradskog napjeva odgovara metrici poznatog napjeva, dakle izvodi se u mješovitoj, petero osminskoj mjeri. Melodija se razlikuje u nekoliko pomaka koji odstupaju od poznatije melodije. Modifikacije su skoro neznatne. Druga doba drugog takta napjeva *Zdravo budi, mladi kralju* silazi za interval male terce, dok u napjevu *Marija se majka trudi* ostaje na istom tonu, također na prvoj se dobi trećeg takta ponavlja isti ton, dok u napjevu iz Legrada silazi za cijeli stepen. Druga doba četvrtog takta djeluje kao dodana doba zbog deklamacije teksta koju napjev *Zdravo budi, mladi kralju* ne potrebuje. Zbog kratkoće druga polovica ovog četverotaktnog napjeva se ponavlja. Proteže se kroz 33 kitice u kojima se opisuju roditeljske muke Josipa i Marije, Isusovo porođenje i poziv na poklon Novorođenom. Napjev nije izvorni. Ova melodija karakteristična je za sjeverozapad Hrvatske, pojedine strofe razlikuju se od kraja do kraja zbog vjerojatne prilagodbe narječju i govoru.

Napjev *Stan'te dečaki* također se koristio kod božićnog bajanja/ophodarenja u Legradu. Danas, kako je taj običaj iščeznuo, zajedno s napjevom *Marija se majka trudi* izvodi se prije same mise polnoćke. Poziva vjernike da se trgnu oda sna i pođu na misu polnoćku pokloniti se novorođenom Kralju. Riječ je o četverotaktnoj durskoj melodiji. Posljednja dva takta se ponavljaju.

1947. godine poznati muzikolog dr. Vinko Žganec isti je napjev čuo od

Slika 7. Slavko Kuzmić, rukopisna pjesmarica iz Legrada, 2006.

Slika 8. *Zdravo budi, mladi Kralju*, harm. V. Žganec

pokojne Kate Bango, rođene 1887. godine, i zapisao te sačuvao u zbirci *Narodne popijevke iz kotara Koprivnica*[43]. Uz nekoliko melodijskih odstupanja napjev je ostao nepromijenjen sve do današnjih dana. Razlika je u polutonskom pomaku drugog dijela druge dobe prvog takta. U zapisu dr. Žganca sve do četvrte dobe stoji isti ton u zapisu četvrtinke, dviju osminki i četvrtinke. Danas na drugoj osminki druge dobe melodija sklizne na donji poluton te se vraća na početni ton zatim skače za kvartu niže. Kod usmene predaje uvijek je problem predstavljao poluton koji se često izgubi ili nastaje ondje gdje nije prvotno zamišljen. Treći takt u zapisu dr. Žganca donosi melodijsko ritamski pomak prve dobe u osminkama na drugu dobu (la-so-fa), dok se danas na tome mjestu skače za interval velike terce (la-fa), s tim da je prva doba četvrtin-

[43] Vinko Žganec, *Narodne popijevke iz kotara Koprivnica,* (I. svezak), Zagreb, 1947., 24., https://repozitorij.dief.eu/a/?pr=iiif.v.a&id=69549&tify={%22pages%22:[2,3],%22view%22:%22info%22} (23.8.2022.)

ka. Dakle, jedna osminka se izgubila, što je pomalo i osiromašilo ovaj jednostavni napjev. Napjev je jedan od rijetkih narodnih napjeva zapisanih u zbirci dr. Vinka Žganca koji nije zaboravljen.

Slika 9. Slavko Kuzmić, rukopisna pjesmarica iz Legrada, 2006.

Slika 10. Slavko Kuzmić, rukopisna pjesmarica iz Legrada, 2006.

Popijevka *Betlehemu hajdemo*[44] uvedena je za vrijeme djelovanja sestara Kćeri Božje ljubavi u Legradu (krajem 19. i početkom 20. st.). Također je služila u koledarske svrhe, no ne u tolikoj mjeri kao prethodne dvije. O tome svjedoči Josip Đurkan: „U sjećanju mi je ostao dječji zbor. Nakon rane dječje mise u Božićno vrijeme sestre su sve djevojčice poredale u red. Dvije po dvije silazile su s kora i pjevale pjesmu: Betlehemu hajdemo. (...)“[45]

Ljubav legrađana prema sestrama bila je velika. Sav repertorij koji su redovnice naučile postoji još i danas. Pretpostavlja se da je uvedena iz krajeva gdje su redovnice službovale. Moguće da je izvadak iz kakve božićne drame, igrokaza ili slično.

Iz ovog prikaza uočavamo da je božićni ciklus bogat pretežito adventskim napjevima i popijevkama marijanskog sadržaja, popijevkama preuzetih iz pjesmarica i kantuala s druge polovice 19. i prijelaza na 20. st., te nekoliko narodnih napjeva karakterističnih za međimurski i prekmurski kraj. S obzirom na to da se napjevi preuzeti iz različitih kantuala i pjesmarica izvode više od sto godina, prihvaćeni su od puka koji ih je na neki način svojatao, a rijetko se više gdje čuju ili izvode, uvršteni su u popis pučkih popijevki koje se izvode u legradskoj Župi Presvetog Trojstva.

Od njih možemo izuzeti samo tri napjeva: *Stan'te dečaki, Poslušajte svi sada* i *Zdrav kralj mladi*, za koje možemo reći da su nastali na širem legradskom području, bilo originalno, bilo raznim modifikacijama već postojećih napjeva. Isti je slučaj i s napjevom molitve *Anđeo Gospodnji*, kao i popijevkom *Ptičice lijepo pjevaju*. Božićne popijevke, osim onih tradicionalnih koje se pjevaju na hrvatskom govornom području, a i porijeklom su iz ovih krajeva, pronalazimo prepjeve božićnih narodnih popijevaka iz Poljske.

[44] Betlehemu hajdemo da čudesa vidimo. Putuju Marija i Josip u grad Betlehem, umorni. Kad u Betlehem stigoše, noćište potražiše. Oj, Betleme, bijeli grade, milost Božja zove te! Sveti Josip žalostan po Betlemu traži stan. Oj, Betleme, crni grade, Spavaš grijeh crni san. Odode iz Betlema, primila ih štalica. Štalice, oj, betlemska, puna Božja crkvice! Božića pozdravimo, Boga dragog slavimo. Oj, ti dijete betlemsko, Ti nas vodi u nebo.

[45] Josip Đurkan, *Ljubav Božja na djelu u Legradu 1893.–1960.*, Zagreb: Tkanica, 2016., 180.

ZAKLJUČAK

Adventsko i božićno vrijeme u liturgijskoj godini predstavljaju jedinstvenu cjelinu u kojoj Crkva slavi otajstvo Kristova dolaska, od iščekivanja i priprave do radosti Utjelovljenja. Adventske i božićne popijevke hrvatske tradicije svjedoče o dubokoj povezanosti liturgije, pučke pobožnosti i prenošenja zajednice. One nisu samo glazbeni ostaci prošlosti, nego živi oblici vjerničkog iskustva u kojima se univerzalni sadržaj kršćanskog otajstva izražava kroz jezik, melodiju i osjećaj konkretnoga naroda.

Legradska glazbena baština pokazuje slojevitost hrvatske crkvene tradicije u kojoj se susreću stariji liturgijski izvori, crkvene pjesmarice, redovnički utjecaji i usmena predaja. Napjevi koji su tijekom vremena prihvaćeni i prilagođeni lokalnoj zajednici postali su sastavni dio njezina identiteta, neovisno o njihovu izvornome mjestu nastanka.

Posebnu vrijednost imaju popijevke povezane s pučkim običajima i božićnim ophodima jer svjedoče o isprepletenosti liturgijskoga slavlja, svakodnevnoga života i kolektivnog pamćenja. U njima se očituje snaga tradicije koja se ne čuva samo zapisom, nego ponajprije življenjem i prenošenjem iz naraštaja u naraštaj. Adventske i božićne popijevke Podravine, a osobito one sačuvane u Župi Presvetoga Trojstva u Legradu, stoga predstavljaju vrijedan dio hrvatske crkvene glazbene baštine.

LITERATURA:

Adam, Adolf. *The Liturgical Year: Its History and Its Meaning after the Reform of the Liturgy*. Collegeville: Liturgical Press, 1992.

Bajuk, Lidija. *Odjeci slavenskoga mita u nematerijalnoj kulturi Međimurja*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018.

Crnčević, Ante. „Liturgijsko u liturgijskoj glazbi.“ *Sveta Cecilija* 81 (2011): 3–8.

Crnčević, Ante. „Rorate caeli desuper. Teološka i muzikološka promišljanja nad jednom adventskom skladbom.“ *Živo vrelo* 35, br. 6 (2018).

Duda, Bonaventura. *Svijeta razveselitelj: Hrvatski Božić*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1980.

Đurkan, Josip. *Legrad i njegova župa kroz stoljeća*. Legrad, 2005.

Đurkan, Josip. *Ljubav Božja na djelu u Legradu 1893.–1960.* Zagreb: Tkanica, 2016.

Hadrović, Stjepan. *Crkvena pjesmarica Hosanna*. Zagreb, 1911.

Katekizam Katoličke Crkve. Zagreb: Hrvatska biskupska konferencija, 1994.

Kongregacija za bogoštovlje. „Opća načela o liturgijskoj godini i kalendaru.“ U: *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugoga vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2002.

Ljubičić, Domagoja. „Adventske crkvene pučke popijevke.“ *Sveta Cecilija* 80 (2010), br. 3–4.

Opća uredba Rimskog misala. U: *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugoga vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2014.

Odbor za crkvenu glazbu Zagrebačke nadbiskupije. *Smjernice o glazbi u bogoslužju*. Zagreb, 1973.

Pjevajte Gospodinu pjesmu novu: Hrvatska liturgijska pjesmarica. Zagreb: Institut za crkvenu glazbu KBF-a u Zagrebu; Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, 1985.

Ratzinger, Joseph – Benedikt XVI. *Duh liturgije*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2015.

Sacrosanctum Concilium: Konstitucija o svetoj liturgiji. U: *Dokumenti Drugoga vatikanskog koncila*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Scholz, A. *Crkvena pjesmarica*. Zagreb, 1900.

Šaško, Ivan. „Došašće – jedno od imena Prisutnosti.“ *Živo vrelo* 34, br. 12 (2017): 2–7.

Talley, Thomas J. *The Origins of the Liturgical Year*. New York: Pueblo Publishing Company, 1991.

Novak, Vilko. *Crkvena pjesmarica za srednje škole*. Zagreb, 19.–20. st.

Žganec, Vinko. *Narodne popijevke iz kotara Koprivnica*. Zagreb, 1947.

Žganec, Vinko. *Zbornik jugoslovenskih pučkih popijevaka. I. knjiga: Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1925.

Žganec, Vinko. *Narodne popijevke iz kotara Koprivnica*. Digitalna zbirka Instituta za etnologiju i folkloristiku. (https://repozitorij.dief.eu/a/?pr=iiif.v.a&id=69549&tify={%22pages%22:[2,3],%22view%22:%22info%22}) Pristupljeno 24. 5. 2022.